

en bok som denna kan och ska inte ge någon heltäckande bild av de svenska arkiven. Dess syfte är att utgöra en första ingång, och jag tror säkert att den kan vara till god hjälp för vida kategorier av användare, kanske särskilt bland släktforskare och andra amatörhistoriker. Den kan också vara av stort värde för exempelvis studenter i historia och andra discipliner som man vill locka till arkiven för att själva leta fram potentiella källmaterial.

Mittuniversitetet

SAMUEL EDQUIST

Tomas Andersson, *Bohusläns historia från järnålder till 1658* (Lund: Historiska Media 2021). 352 s.

Tomas Andersson, *Bohusläns historia från 1658 till nutid* (Lund: Historiska Media 2023). 352 s.

Landskaps- eller regionalhistoriker är sällsynta i Sverige. Det är nästan bara de territorier som Sverige erövrade från Danmark-Norge på 1600-talet som begåvats med sådana. Det är som om vetenskapen om statsbytet, i alla fall i senare tid, stärkt identiteten och uppfattningen om landskapet som en historisk enhet. Det gäller även Bohuslän, som knappast var en sådan enhet under den norska tiden men kom att uppfattas som ett landskap efter 1658.

Bohuslän fick i början av 1900-talet en relativt kvalificerad tvåbandshistorik av den göteborgska amatörhistorikern Wilhelm Berg och 1963 en vetenskapligt grundad översikt med bidrag av flera akademiska historiker, redigerad av Erik Lönnroth. Den nu föreliggande tvåbandshistoriken av Tomas Andersson är av det lättare slaget, en popularisering med nedslag i viktiga skeden från yngre järnåldern till idag, väl illustrerad.

Andersson har skrivit ett antal böcker om företrädesvis främmande länder, som Iran och Egypten, men är utbildad i arkeologi och det är förhistorisk tid som känns mest kompetent behandlad, med diskussioner om fyndplatser och kulturkontakter. När vi kommer till medeltiden blir det mest traditionell norsk rikshistoria, där kungasagornas berättelser återges utan några påfallande källkritiska reservationer. Också 1300-talets norsk-svenska union och Kalmarunionen berättas som politisk historia på hög nivå, även om det förstås noteras när Bohuslän berörs. Inte minst framstår betydelsen av Bohus som nyckeln till Norge och ett av Nordens viktigaste fästen.

Tretriksområdet kring Göta älvs mynning var en brännpunkt i nordisk politik, med Bohus, med Kungahälla och Lödöse som viktiga norska och svenska städer, som behandlas utifrån utgrävningsresultat, men också med

det svenska fästet Älvsborg. Över huvud taget dras älvmyningen och det senare Göteborg flitigt in i skildringen, relevant med tanke på dess betydelse för Bohuslän, trots landskapsgränsen på Hisingen.

Statsbyttets betydelse visas inte minst av att gränsåret mellan böckerna är 1658 och de båda volymerna, om det nu är en slump eller en tanke, omfattar precis lika många sidor. Ändå är skildringen av övergången till Sverige ganska svag. Den utgår från föreställningen att svenskarna genast ville ”försvenska” så mycket som möjligt och missar helt det faktum att Bohuslän, liksom Skånelandskapen, i början behandlades som en provins, liksom Pommern eller Livland, och först på 1680-talet inkorporerades i själva riket Sverige. Den nya synen på provinspolitiken, som kommit fram inte minst i forskningen om Skånelandskapen, har emellertid inte i större utsträckning applicerats på Bohuslän ännu, så det är inte underligt att Andersson här presenterar ett gammalt perspektiv.

Andersson menar att Bohuslän efter medeltiden förlorade den tyngd det haft i det norska riket och blev en fattig dansk-norsk avkrok, där det nästan inte fanns någon adel. Det är riktigt rent numerärt, men ändå var Bohuslän det område i Norge som hade mest frälsejord. Att det fanns få adelsmän berodde på att ägandet var koncentrerat på få händer. Mest hade Margareta Huitfeldt på Sundsby på Tjörn och Andersson ägnar uppmärksamhet åt hennes stora donation som ligger till grund för den ännu existerande Hvitfeldtska stiftelsen.

Krigshändelserna i Bohuslän under stora nordiska kriget behandlas utförligt och senare konkretiseras den bohuslänska vardagen under 1700-talet genom långa referat av Pehr Kalms och Linnés reseberättelser. Senare tider skildras huvudsakligen genom punktnedslag i kända *highlights*. Särskilt fylig är framställningen av det stora sillfisket 1752–1808 och av stenhuggeriets blomstringstid från mitten av 1800- till mitten av 1900-talet, men här möter man även till exempel turismens framväxt, med det oskarianska societetslivet i Marstrand, och långt senare den petrokemiska industrin.

Avsnitten om 1900-talet bygger nästan uteslutande på intervjuer med och berättelser om folk som varit med. Här får vi möta ägaren av säteriet Morlanda, några träbåtsbyggare, några schartauanska församlingspedagoger, en miljöaktivist som kämpat mot atomavfallslagring i Kynnefjäll och en tandläkare i Strömstad med en dramatisk flykthistoria från Irak bakom sig, bland många andra. Det blir konkret och närvarande men inte mycket till täckande skildring av landskapets historia.

Framställningen tyngs inte av noter eller litteraturdiskussion, men har en relativt utförlig litteraturförteckning. I framställningen anges ibland vad grunden är genom formuleringar som ”enligt Ebbe Schön”, och så får läsaren hitta relevant verk i förteckningen; det är bara det att där anges tre texter av

Schön. Ibland nämns också författare som inte funnit vägen till litteraturlistan. Vad gäller den av Erik Lönnroth redigerade Bohusläns historia krediterar Andersson honom ibland med kapitel han inte är författaren till. Detta är förstås inget verk som det ska ställas några avhandlingskrav på men även för den lokalhistoriskt intresserade kunde det ha varit bra med lite tydligare vägledning till vidare läsning. Det utförliga Orts-, person- och sakregistret finns det bara gott att säga om.

I vetenskaplig mening för knappast Tomas Anderssons två band vårt vetande om Bohusläns historia framåt men det är nog heller inte avsikten. Det är en bok som, inte utan att ha viss grund i punktvis utnyttjad forskning, ger en lättläst översikt, med varierande djup, över liv och leverne mellan Göteborg och Svinesund under 1500 år. Gott så.

Lunds universitet

HARALD GUSTAFSSON

Claes Gejrot (red.), *Sverige 1523* (Stockholm: Riksarkivet 2023). 463 s.

Sverige 1523 är en antologi utgiven av Riksarkivet med anledning av 500-årsjubileet av valet av Gustav Vasa till svensk kung. Syftet med boken är inte i första hand att fira jubilarerna utan att med ett källnära perspektiv fånga människors vardagsliv och på grundval av nya forskningsrön ge en så bred bild som möjligt av hur Sverige såg ut för 500 år sedan (s. 9).

Boken består av 24 artiklar författad av 26 av landets främsta medeltidsexperter med bred representation från disciplinerna historia, arkeologi, religionsvetenskap, konstvetenskap, lingvistik, kulturgeografi, agrar- och ekonomisk historia. Redaktören och tillika huvudredaktören för Svenskt Diplomatarium, Claes Gejrot, har med stöd av en redaktionskommitté genomfört ett digert arbete med att foga samman de vitt skilda ämnena och artiklarna inom fem övergripande teman: 1523 – kungens år; politiken, ekonomin och städerna; språken, breven och människorna; maten, hälsan och vardagen; konsten, tron – och en opera.

Den första delen av boken fokuserar på Gustav Vasa genom fyra artiklar med analyser av kungavalet i Strängnäs den 6 juni 1523, den nyvalde kungens sigill, hans familj och nätverk, samt det historiska arvet efter denne mycket omskrivna despot och landsfader. Den sistnämnda artikeln, "Brott eller kontinuitet? Året 1523 i Sveriges historia", författad av Anders Fröjmark, ger en introduktion och nödvändig kontext till återstoden av boken. Här lyfter Fröjmark förtjänstfullt fram att Gustav Vasas regeringstid på många sätt innebar ett brott, men att samhällets grundvalar vilade på en juridisk,